

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד שעור מורה מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת בלק תשע"ה:

בדיני צום י"ז בתמוז שחל בשבת ונדרחה

- א. בשנה זו בה חל י"ז בתמוז בשבת, נדרחה הצום ליום א'. וטעם הדבר (שאינן מקדימים את הצום ליום ו') הוא מפני ש"אקדומי פורענותא לא מקדמינן", וכמו שאמרו חז"ל¹, וגם מפני שעדיין לא הגיע זמן הצום². [ובתשעה באב לא שייך טעם זה, שהרי בח' כבר נכנסו האויבים להיכל, והתחילה כבר הפורענות³].
- ב. ובביאור סברת "אקדומי פורענותא לא מקדמינן" נראה שהכוונה בזה היא שאינן להקדים את האבלות קודם זמנה.
- ומטעם זה כתב הגר"א⁴ שהנוהג לצום ביארציית וחל היארציית בשבת, אם משלים את הצום ישלימנו ביום א' ולא בערב שבת, כדי לא להקדים את הפורענות.
- [ואמנם נראה דכל זה לגבי התענית שיש בה ענין אבל, אולם לגבי העליה לקבר שהיא להתפלל על נשמת הנפטר יש מקום לומר שאדרבה יש להקדימה, שבבא היארציית כבר תעמוד לו זכות התפילה, וכן לגבי קדיש וכדו' אם לא יכול לעשות כן ביומו, ובגשר החיים הביא (לגבי העליה לקבר כשחל היארציית בשבת) מנהגים שונים בדבר].
- ג. ואמנם יש להסתפק בגדר הדברים שכשחל הצום בשבת נדרחה הוא למחרת, האם הכוונה היא שחובת הצום היא בשבת, אלא שמשלימים אותה למחרת⁵, או שבאופן כזה נתקן שזמן הצום יהיה למחרת.
- [ונפקא מינה בקטן שהגדיל במוצאי שבת, שאם חובת הצום בשבת י"ל שיפטר מהצום, אולם אם זמן הצום הוא ביום ראשון יתחייב בודאי לצום].
- ד. ומצינו שצום שנדרחה קל יותר מצום בזמנו [לענין בעל ברית וכדו'⁶], ולכא' משמע מזה כצד הראשון שמכיון שאינן כאן אלא חובת תשלומין מקילים יותר, אמנם י"ל לאידך גיסא, שאף אם קביעות הצום ביום א', מכיון שאינן זה יום הפורענות הרי צום זה קל הוא משאר הצומות, ועיין.
- ה. והנה נחלקו הראשונים⁷ בדין תשעה באב שחל בשבת ונדרחה, האם דברים שבצנעא נוהגים בשבת. וקצת נראה שהם נחלקו בשאלה הנ"ל, דלאור זרוע חובת הצום בשבת, רק מכיון שדברים שבפיהרסיא אסורים בשבת משלימים למחרת את הצום והאבלות, ולמהר"ם עיקר קביעות הצום לא נתקנה אלא ביום א'⁸, ועיין.
- ו. עוד נחלקו הראשונים בדין תשעה באב שחל בשבת, אם נוהג בשנה זו דין שבוע שחל בו⁹.
- וקצת נראה שהנידונים תלויים זה בזה, שאם דברים שבצנעא נוהגים בשבת, וא"כ יום שבת הוא יום אבל, בודאי נקרא השבוע שקודם לכן שבוע שחל בו¹⁰, אולם אם לא

¹ מגילה ה'.

² וכמו שאמרו שם לענין עצי כהנים וכו'.

³ כ"כ במאירי שם.

⁴ בביאורו לשו"ע או"ח תקס"ח ט'.

⁵ כעין שמצינו בסעודת פורים כשחל פורים דמוקפין בשבת.

⁶ עיין ביאור הלכה סי' תקמ"ט.

⁷ האור זרוע עם המהר"ם מרוטנבורג. [וכמבואר בסוף הל' שמחות למהר"ם].

⁸ אמנם י"ל דגם למהר"ם עיקר קביעות הצום בשבת, אלא דס"ל דבאבלות דרבים אינו נוהג דין דברים שבצנעא כלל, ועיין.

⁹ עיין טוש"ע תקנ"א ד'.

¹⁰ אמנם מל' הטור והב"י נראה לכא' דמדינא לכו"ע אין דין שבוע שחל בו, ורק ממנהג מחמרי' ביה, ועיין.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

- נוהגים דיני תשעה באב כלל בשבת י"ל שאין השבוע הקודם נקרא בשם שבוע שחל בו¹¹.
- ז. אמנם פשוט שכל בהנידון הנ"ל הוא לגבי דיני הצום, אולם מכיון שיום זה הוא יום שבו ארעו מאורעות קשים לעמינו, בודאי שמן הראוי להתבונן ביום זה על מה שארע ולהתחזק לשוב בתשובה. [באופן שאינו סותר את קדושת השבת].
- ח. ובספר דרך עץ החיים להרמח"ל כתב שמכיון ששורש החרבן היה ביטול תורה, על כן חובתנו להתחזק בלימוד התורה ועיי"ז לקרב את גאולתנו בכ"א.
- ט. ובעומק הדבר מדוע דוקא ביטול תורה היה השורש לכל החרבן, יתכן דביאור הדבר הוא, דהנה שורש החרבן הוא הסתר פניו יתברך, ואין דבר הגורם להארת פניו כלימוד התורה וכן להיפך, וכמו שביאר הרמח"ל בספר דרך ה'¹², ועל כן כשעזבו את התורה גרמו להסתר פנים שהביא לחרבן בית תפארתנו שיכנה בכ"א.
- י. וברמח"ל¹³ ביאר בזה עוד, שהלימוד המקרב אותנו אליו יתברך הוא דוקא לימוד מתוך כבוד התורה כראוי, וע"מ לקיים. ויתכן א"כ שזהו ביאור הענין שמה שלא ברכו בתורה תחילה גרם לחרבן [שלא היתה התורה חשובה בעיניהם לברך עליה], שהחסרון היה כאן חסרון שרשי בכבוד התורה, שלכן אף כשלמדו לא זכו לקרבת פניו יתברך, ומחובתנו א"כ להתחזק בכל זה.
- יא. עוד מן הראוי להתחזק בימים אלו באהבת ישראל, דהלא שנאת חנם גרמה לחרבן הבית השני¹⁴ [ואין זה סתירה להנ"ל, שביטול תורה גרם לחרבן, שע"י ביטול תורה הגיעו לירידה שגרמה לכל הנ"ל], ואם נתקן ענין זה נזכה לגאולה שלימה בכ"א.

בדין תרופות בשבת להקלה על הצום

- א. מצויים כיום תכשירים שונים להקל על הצום, ויל"ע אם מותר לקחתם בשבת, או שיש בזה משום איסור רפואה [שנאסר בשבת משום גזירת שחיקת סממנים].
- ב. ובפשטות הדבר תלוי בנידון בדין בריא הלוקח תרופות לחזק מזגו שלא יחלה, שבמגן אברהם¹⁵ ובמשנה ברורה¹⁶ החמירו בדבר, ואילו באגרות משה¹⁷ נקט להקל בזה.
- ג. אמנם יש לדון דגם לאגרות משה, שמא יש לאסור מדין איסור הכנה וטרחא משבת לחול. [ושמא יש לדון דדבר זה יחשב כמקום פסידא, שדנו האחרונים להקל בכה"ג באיסור הכנה¹⁸].
- ד. ועכ"פ להכרעת המ"ב יש להחמיר בדבר¹⁹, [אלא א"כ עירב האדם את התרופה באוכל או משקה קודם השבת, שאז רבו המקילים בדבר].

¹¹ ולכא' צד זה אינו מוכרח כ"כ, דיתכן דשבוע שחל בו אין פירושו שבוע שחל בו תענית ת"ב, אלא שבוע שחל בו היום המר והנמהר שהוא תשעה באב, ועיין.

¹² חלק א' פרק ד' ט'.

¹³ חלק ד' פרק ב'.

¹⁴ כמבואר ביומא פרק ראשון.

¹⁵ שכ"ח ס"ק מ"ג.

¹⁶ שם ס"ק ק"כ.

¹⁷ אורח חיים ח"ג סי' נ"ד.

¹⁸ עיין מ"ב סי' שכ"א סוס"ק כ"א.

¹⁹ וכ"כ בספר ארחות שבת פרק כ"ב סעיף קפ"ו בשם כמה גדולים.